

DOKUMENTACE SOUČASNOSTI DIVADELNÍHO ODDĚLENÍ NÁRODNÍHO MUZEA: ČESKÉ DIVADLO V OBDOBÍ PANDEMIE COVID-19

Předložená studie vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národního muzea (DKRVO 2024–2028/14.II. a, 00023272).

Libor Vodička

Documentation of the Present by the National Museum's Theatre Department: Czech Theatre during the COVID-19 Pandemic

Abstract: This methodologically-focused paper turns its attention to the issue of museum theatre documentation of the present as part of the active collection-building activities of the National Museum's Theatre Department (NM TD). In the introduction, the author summarises the specificity of theatre museality, describes the limitations throughout the 20th century, and defines current theatre collection-building activities within the so-called performative turn, which presented a new definition of the term "theatre" and enhanced the perception of various forms of stage performance and their impact on the lives of individuals and society. The article presents the basic pillars of the current documentation work of the NM TD, focused on the contemporary Czech theatre in the years 2017–2025. It describes the main topics of the working team of curators of the Theatre Department and the focus of individual "probes" that map the contemporary Czech theatre and performative activities in the relevant thematic, genre and temporal segments. It also takes a closer look at the issue of documenting theatre life in connection with the COVID-19 pandemic in 2020–2021, which had a significant impact on theatre life. It notes the transformation of the function of theatre as an institution being a substitute for certain dysfunctional components of the state and municipality (organisation of assistance, education, social work, etc.), but also the transformation of theatrical communication between creators and audiences (the transfer of productions to virtual environments, outdoor venues, etc.). It describes the specifics of this material and how the documentation and collection for the collection-building activity was carried out.

Keywords: Documentation – Czech theatre – COVID-19 – Theatre Institut – National Museum

Contact: Libor Vodička, Národní muzeum, libor.vodicka@nm.cz

Ačkoliv sbírkotvorná činnost divadelní kultury má v Národním muzeu více než stoletou tradici a sbírkový fond divadelního oddělení patří k největším v rámci Historického muzea, co do počtu i diverzity materiálové a tematické, systematičtější dokumentaci současnosti českého divadla, ve smyslu, jak je chápána a definována současnou muzejní teorií a praxí,¹ se věnují kurátoři sbírky Divadelního oddělení Národního muzea teprve o něco déle než jednu poslední dekádu. Kromě toho, že samotná teorie a metodologie muzejní dokumentace současnosti, tzv. SAMDOK², byla v českém prostředí a muzejní praxi přijata s určitým zpožděním, praktických důvodů najdeme více, jeden z mnoha je ovšem historický:

vznikem Divadelního ústavu (1959) byly do této nově definované kulturní instituce převedeny některé činnosti spojené s dokumentací soudobého českého divadla a nebyly již dále rozvíjeny (např. od prvních dekad existence divadelního oddělení se realizovaly zejména bibliografické rešerše a vznikaly jmenné i předmětové katalogy, včetně výstřížkového, jenž byl ukončen právě rokem 1958, ostatní katalogy a kartotéky pak vznikaly pouze jako evidenční pomůcky).

Jiné, ale stejně tak zásadní důvody, proč je dokumentaci současnosti věnována větší a systematičtější péče kurátorů až v posledních letech, vycházejí z axiologických a také politicko-ideologických souvislostí, podle

-
- 1 Viz např. Jan DOLÁK, Dokumentace současnosti a nedávné historie: domácí a zahraniční přístupy. *Museologica Brunensia*, 2014, vol. 3, iss. 4 (Jaro 2014), s. 34–35. --- Jitka KÁŇOVÁ, *Teorie a praxe – dokumentace současnosti*. Brno 2006. --- Zbyněk Zbyslav STRÁNSKÝ, Československé i zahraniční zkušenosti a názory na dokumentaci současnosti. Teze muzeologického semináře. *Muzeologické sešity* 1974, č. 5, s. 5–11.
 - 2 Eva FÄGERBORG – Elin von UNGE, *Connecting Collecting*. Stockholm, Samdok/Nordiska Museet, 2008. [online] Dostupné v archivu pořízeném dne 2010-08-24. Dostupné 31. 7. 2025 na Wayback Machine.

toho, jak se vyvíjely a proměňovaly názory na muzealitu³ divadelní kultury na našem území, co vše do ní bylo zahrnováno a následně jakými hodnotovými kritérii byla ovlivněna selekce jednotlivých pramenů a hmotných památek.⁴

Proměňoval se ale také samotný obsah a výklad termínů (české) divadlo – (česká) divadelní kultura – (česká) divadelní produkce. Bezmála století existence divadelní sbírky ukazuje, jak se vyvíjel názor na to, co z jevové existence divadelní kultury zemí Koruny české rakousko-uherské monarchie (později Československé republiky) je potřebné, ale i vhodné zahrnout do sbírky Národního muzea, a co již ne. Počínaje definicí české (česky mluvící) divadelní kultury ve smyslu nacionální identity politické, což mělo své konsekvence při selekci jinojazyčné (většinou německé, ale nejen) kultury, která byla víceméně vytěšňována, přes selekci i akcesi podle estetických kategorií, dělicích umění na „vysoké“ a „nízké“, až po ideologické a politické manipulace v rámci třídní determinace či přímo mocenského diktátu. Důsledkem toho byla ignorace a tabuizace celé řady osobností několika generací, celých institucí, ale také některých fenoménů či segmentů „nevhodné“ a zavrhané kultury. Tak se stalo, že v určitých historických etapách byla pozornost kurátorů upřena téměř výhradně na profesionální činohru a operu česky mluvícího divadla, a to především v Praze a velkých českých městech, zatímco ani elementární pozornost nesměřovala k populární městské divadelní kultuře, či k divadelním aktivitám komerčního charakteru. Stejně tak nebyla dostatečná pozornost věnována regionálnímu divadlu, nemluvě o téměř celé německy mluvící divadelní kultuře, která tak fakticky zmizela z paměti českých institucí. Cestujícím hereckým společnostem pak byla věnována pozornost téměř výhradně podle kritéria, nakolik se podílely na rozvoji českého národního života, ve smyslu pozdně obrozeneckých narativů. Ve druhé polovině dvacátého století také například uniklo a téměř nenávratně zmizelo celé velké téma soudobého alternativního divadla. Motivací mohla být před rokem 1989 pochopitelně jistá forma „ochrany“, snaha neupozorňovat oficiální orgány moci v kultuře na některá témata, tvůrce a instituce, na jejich neoficiální povahu a mnohdy i subversivní vyznění, nicméně ani po roce 1989 se v tomto smyslu mnoho nezměnilo, a tak jedna etapa v podstatě téměř chybí.

Výrazným vývojem v posledních sto letech prošla však také samotná definice „co je divadlo“. Zatímco naši předchůdci ještě poměrně nedávno vnímali divadlo a divadelnost jako projev lidské kultury institucionálně, žánrově a jevově víceméně ustálený, realizující se téměř výhradně v prostorách k tomu architektonicky uzpůsobených a v relacích společensky zavedených, takzvaný performativní obrat, jenž se do českého odborného diskurzu dostal až na konci dvacátého století, vnesl do myšlení o divadle zcela novou kulturně-antropologickou metodologii, kdy

hovoříme obecně o performativním jednání, nebo o aktech či scénických vystoupeních, která jsou charakterizována temporalitou („uplývající přítomností“ – „tady a teď“), komunikací mezi aktéry a diváky; v neposlední řadě pak syntézou mediálních a uměleckých druhů, což výrazně rozšiřuje obzor pro definici toho, co vše zahrnujeme pod pojem „divadlo“. Tím se teprve v novém tisíciletí například mohl proměnit názor, jestli do sbírek Divadelního oddělení Národního muzea patří také muzealita cirkusů a varieté, kouzelnických produkcí, různých show a forem podívaných, což kupodivu budí pochybnosti některých konzervativně založených teatrologů dodnes, byť mnohé formy třeba tzv. starého cirkusu nenávratně mizí ze světa a s nimi i širší kontext historických či sociologických témat starší divadelní kultury.

Konečně se také vyvíjí náhled na divadelní muzealitu, která je rozložena v širokém rozpětí podle její pragmatiky mezi uměleckými artefakty a projevy tvůrčí umělecké činnosti (od dramatického textu, scénického a kostýmního návrhu k rekvizitě, masce, kostýmu, loutce či dekoraci) přes dokumentaci architektury či scénické praxe, včetně memorabilií (cedule, plakáty, korespondence, deníky, fotografie, režijní kniha, technický scénář aj.), projevy festivity (stuhy, ocenění, řády a vyznamenání) až po projevy každodennosti (předměty z osobní pozůstalosti, nábytek, oblečení) či artefakty dokumentující produkční a hospodářský život (vstupenky, účetnictví, merchandising aj.). Obecně řečeno: původní téměř výhradní zájem o artefakty a dokumenty svědčící především o uměleckém a soukromém životě velkých osobností, případně o institucích prvořadého významu, fakticky však done dávna pouze v kontextu nacionálně-politickém, se postupně proměnil, rozšiřoval i prohluboval, v souladu s proměnami metodologie samotné historiografické vědy.

Již právě samotný fakt této proměny muzeality a dynamický rozvoj divadelní kultury, respektive performativního jednání, dnes vyžaduje systematickou a promyšleně koncipovanou dokumentaci současnosti, neboť skrze tuto intenzivní a metodologicky podloženou činnost je možné uchovat obraz současnosti v co nejširší a realitě nejlépe odpovídající podobě. V této souvislosti je ale třeba nejprve zdůraznit, že i nadále nám v Divadelním oddělení Národního muzea nedovoluje pracovní kapacita realizovat dokumentaci plošnou. České (česky mluvící) profesionální divadlo ve všech žánrech a podobách však dokumentuje Divadelní ústav, amatérské divadlo pak NIPOS – Národně informační a poradenské středisko pro kulturu (oboje od 1. 7. 2025 jako Národní institut pro kulturu) a není třeba tuto činnost zdvojovat.

O to intenzivněji je ale možné prostřednictvím specifických a úzce definovaných sond – fokusově a tematicky zaměřených dokumentací jevů a fenoménů, druhů a žánrů, tvůrčích osobností, typů produkční báze apod. – zaznamenat a do muzejního tezauru včlenit vybrané projevy současné divadelní kultury v její neustálené a ne-

3 Zbyněk Zbyslav STRÁNSKÝ, *Archeologie a muzeologie*, Brno 2005, s. 95. --- Zbyněk Zbyslav STRÁNSKÝ, *Muzeologie. Úvod do studia*, Brno 1995, s. 35–37. --- Jiří ŽALMAN, Ad: muzeologie. In *Diskuze – Katedra UNESCO pro muzeologii a světové dědictví*. [online] [cit. 31. 7. 2025]. Dostupné z: https://www.phil.muni.cz/unesco/cesky/clanek_1.html --- Jiří ŽALMAN, *Kapesní průvodce po muzeu a muzejnictví*, Praha 2016, s. 17n.

4 Např. Karel BOŽENEK, *Vztahy muzeologie a axiologie*. *Acta historica et museologica Universitatis Silesianae Opaviensis* 3, 1997, s. 205–211. --- Soňa DOROTÍKOVÁ, *Filozofie hodnot: Problémy lidské existence, poznání a hodnocení*, Praha 1998.

ohraničené pružnosti a pestrosti tak, aby mohla být pro budoucí zájemce uchována v paměti jakási „mapa“ současného divadelního života. Přitom platí, že je nutné zachytit a popsat nejen centra, ale také periferie a vybraně i postihnout hranice. Jinými slovy: abychom dokázali budoucím předat náležitý obraz současné reality divadelní kultury na našem území, je třeba pečlivě vybranými příklady zdokumentovat všechny žánrové i produkční typy a modely profesionálního i neprofesionálního divadla, produkce uměleckého i komerčního charakteru, hraniční projevy (performance, tradiční i nový cirkus, happening aj.), ale také divadelní každodennost z hlediska sociálního jednání (např. divadelní aktivity komunit, dramaterapie aj.) a politického jednání (divadla jako součást života obce), stejně jako ekonomického jednání (divadelní život v ekonomické synergii společensko-ekonomických vztahů). Přitom je třeba si stále uvědomovat zdánlivě banální samozřejmost, že paměť není nezávislá na nás a naši činnosti, svým jednáním ji přirozeně vytváříme, proto nelze její obsah generovat jakkoli svévolně, a už vůbec ne nahodile, paměť lze totiž snadno manipulovat či falzifikovat. Stejně tak ovšem platí, že selekcí realitu hodnotíme: udělujeme té či oné skutečnosti její význam už jenom tím, co je z ní hodno našeho zachycení a uchování. Také proto je nutné velmi koncepčně a důsledně promyšlet jednotlivé sondy tak, aby mohlo platit pravidlo „pars pro toto“ – část zastupuje celek. Postihnout realitu v její druhové pestrosti, singularitě na sobě nezávislých a vedle sebe jsoucích jevů i v hodnotové a názorové pluralitě. Je třeba mít ale stále na paměti, že s námi žítá a z povahy neuspořádaná skutečnost má syntagmatický charakter a jsme to právě my, kdo ji svým výběrem paradigmaticizuje.

I přes tyto nastíněné pochybnosti či uvědomované metodické limity a problémy jsme však přesvědčeni o potřebě a smysluplnosti muzejní dokumentace současnosti, neboť právě tímto způsobem lze pojmenovávat žitou skutečnost a definovat též samotnou divadelní muzealitu. Prostřednictvím promyšleného výběru a zachycením určitého fenoménu v jeho singulární identitě lze také postihnout obecnější podstatu žité reality, co nejdokonalším záznamem a popisem v rámci jedinečného projevu je možné zachytit i to, co je v něm intencionální a nadosobní.

Aniž bychom se chtěli jakkoliv dotknout pracovní a odborné erudice našich předchůdců, kterým patří právem uznání i úcta, neboť většinu času pracovali v nesvobodných poměrech, v nedostatečných podmínkách prostorových i hmotných, s jistým zjednodušením lze konstatovat, že systematická dokumentace současného českého divadla byla v Národním muzeu rozvinuta a s náležitou odbornou pozorností koncipována a pevněji včleněna do obsahu i náplně kurátorské práce teprve pod

vedením ředitele Historického muzea Národního muzea Marka Junka a vedoucího Divadelního oddělení Národního muzea Vojtěcha Poláčka, jimž se podařilo realizovat a v některých případech i dokončit jednotlivé projekty dokumentace v rámci vědecké činnosti podporované zejména z prostředků DKRVO Ministerstva kultury.⁵

V první fázi realizace této koncepce vznikly například projekty dokumentování současných forem tvůrčí divadelní práce, kterou v letech 2015–2023 realizovala externí spolupracovnice Veronika Musilová-Kyrianová, která se zaměřila na vznik několika inscenací Národního divadla v Praze, nezávislé skupiny Handa Gote, Divadla Feste v Brně, pražského Divadla pod Palmovkou aj., načež pokračovala několikaletým dokumentováním tvůrčího pohybu české performance, včetně festivalových a přehlídkových akcí mezi politickým a občanským aktivismem, výtvarným uměním a alternativním divadlem.⁶ Příkladem intenzivní a dlouhodobé práce dokumentování současnosti, která má fakticky charakter plošné dokumentace, poněvadž usiluje o co největší komplexnost, byl projekt Víta Pokorného, jenž v letech 2016–2023 zachytil jevovou skutečnost materiálních a sociálních podmínek fakticky všech forem divadelního života v České republice. Tým pod jeho vedením navštívil stovky míst, kde se v současné době „hraje“ divadlo, od regulérních divadelních institucí profesionálního a souborového divadla, příspěvkových organizací státu, kraje, měst apod., městských i obecních stágon, kulturních domů a zařízení přes multifunkční spolková, komunitní či občanská střediska až po alternativní, exteriérová a další zařízení, v nichž se provozuje profesionální i amatérská divadelní produkce. Prostřednictvím fotografické a audiovizuální dokumentace, která zahrnuje mimo jiné též strukturované rozhovory a zaznamenává výpovědi organizátorů divadelních produkcí, zaměstnanců institucí či organizací různých právních a hospodářských forem, aktivistů spolků i samotných tvůrců, zaznamenal nejen to, co je nyní patrné vizuálně, ale také další souvislosti, které by pouhým vizuálním záznamem zůstaly nepojmenovány. Ohromný datový soubor, který takto vznikl, je dále postupně zpracováván, jak z hlediska evidence a popisu, včetně metadata, tak v rámci jejich další interpretace.⁷ Kromě větších publikačních výstupů byla tato činnost průběžně komunikována v odborných kruzích (výstupy na vědeckých konferencích, např. *Perspektivy teatrologie*, 2017, 2018, 2019, 2023, přednášky Teatrologické společnosti aj.), ale také v rámci popularizace ve veřejných médiích (Český rozhlas).⁸

Výše zmíněné projekty, k nimž lze mimo jiné přičíst v nedávné době čerstvě zahájenou dokumentaci výstavby nové divadelní budovy ostravského Divadla Mír, profesionální divadelní společnosti, která svůj umělecký program

5 Např. Marek JUNEK, Problematika soudobé dokumentace v Československu před rokem 1989, *Muzeum* 50, 2012, č. 1, s. 3–9. --- Vojtěch POLÁČEK – Vít POKORNÝ, *Recyklované divadlo*, Praha 2016.

6 Veronika KYRIANOVÁ, *Usilujeme o změnu světa a myslím, že se nám to každým dnem daří*, Praha 2023. E-kniha, ISBN: 978-80-7036-767-4.

7 Vít POKORNÝ, *Svět prken, která znamenají svět*, Praha 2023. E-kniha, ISBN: 978-80-7036-795-7.

8 Viz např. cyklus V. Pokorného, Na zámku, v hospodě i v obýváku. [online] [cit. 31. 7. 2025]. Dostupné z: https://vltava.rozhlas.cz/na-zamku-v-hospode-i-v-obyvaku-serial-svet-prken-predstavuje-divadelni-prostory-9378509?fbclid=IwY2xjawLwEMZleHRuA-2F1bQIxMQABHgQNUia6aPugCoY0tx7QJeVj1Bn-IfqCU5KUFmuFONmmGMivHmJOK8ouhEVh_aem_C0kgnKYHwEOwLA2BZ4X-9cQ

rozvíjí na ryze soukromopodnikatelské bázi bez finanční podpory z veřejných prostředků, patří k těm větším a dlouhodobějším, které vyžadují poměrně velkou pracovní i časovou kapacitu. Současně se jedná o projekty, při nichž vzniká nejen archivní dokumentární materiál, který je zčásti zahrnut do sbírkového fondu Národního muzea (zejména fotografie a audiovizuální záznamy, ale také artefakty hmotného charakteru, publikacemi vydávanými dokumentovanými organizacemi počínaje a předměty zde získanými v podobě merchandisingu aj. nekonče) a doprovodné dokumentace sbírky divadelního oddělení.

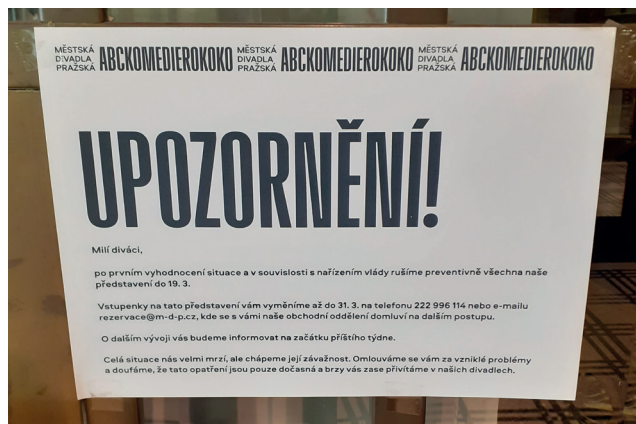
Vedle nich se na půdě Divadelního oddělení Národního muzea realizují drobnější a víceméně krátkodobé dokumentační sondy, na nichž bych rád ukázal jejich charakter i metodologická úskalí, s nimiž se průběžně setkáváme.

České divadlo za covidu-19

V březnu 2020, velmi krátce po vyhlášení vládních opatření proti pandemii koronaviru covid-19, jež mj. znamenala zákaz shromažďování většího počtu osob, a tedy omezení veřejného kulturního a společenského života (tzv. lockdown), což vedlo k dočasnému přerušování uměleckého provozu divadel, jsem si uvědomil, že se historicky jedná o mimořádnou událost, kterou je třeba ve vztahu s divadlem a jeho specifickým postavením a funkcí ve společnosti poctivě zdokumentovat.⁹ Uzavření divadel totiž neznamenovalo jejich nečinnost, neboť to byla často právě divadla, která se stávala náhradním veřejným prostorem, v němž byla suplována absentující, anebo nedokonale rozvíjená celá řada funkcí státu a obcí. Od března do prosince 2020 jsem proto velmi intenzivně sledoval a dokumentoval, jakým způsobem se neobvyklá životní a společenská situace promítla do našeho divadelního života.

Obr. 1. Herci Anna Stropnická a Jan Grundman šijí hygienické roušky. Foto archiv Švandova divadla na Smíchově, březen 2020

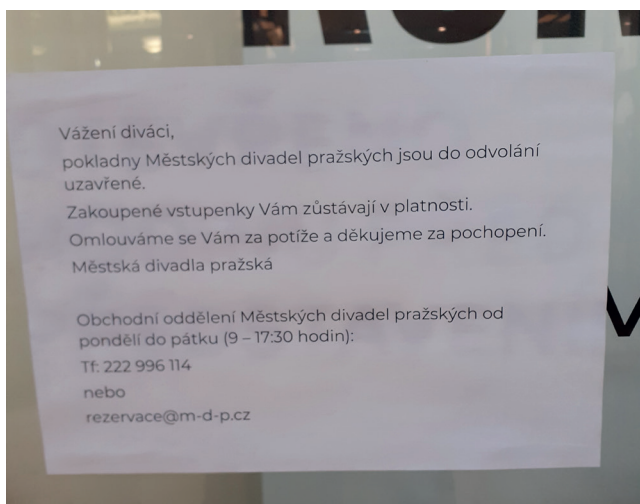

Obr. 2, 3. Cedule informující diváky o zrušení představení až do odvolání z důvodů šíření koronaviru. Divadlo Rokoko, březen 2020

Již několik dní po vyhlášení opatření se v divadlech začaly spontánně organizovat akce, jež je možné nazvat občanskou svépomocí. Ta spočívala nejprve v organizovaném šití roušek a jejich distribuci, případně ve shromažďování ochranných pomůcek a dezinfekce. Divadla však také sloužila jako místo pro umožnění vespolečné komunikace: vyvěšovaly se tu informace o daných opatřeních, organizovala pomoc seniorům, nemocným a jakkoliv sociálně potřebným lidem, kteří zde mohli požádat o radu či o pomoc v nestandardní osobní situaci. Přirozeně se divadla také stávala místem vhodným pro pozvednutí kolektivní nálady a zlepšení atmosféry ve společnosti, psychické kondice obyvatel (např. se organizovaly a koordinovaly spontánní kulturní interakce veřejnosti: zpívání na balkonech činžovních domů, happeningy na veřejných prostranstvích aj.).

Je třeba si uvědomit, že řada služeb, které jsou dnes běžné i v online systému, v té době ještě neexistovala, anebo nikoliv v takovém množství a kvalitě (mj. se organizovaly nákupy a roznáška domů). Byla to v mimořádné situaci světové pandemie právě divadla, která hledala cestu k tomu, aby lidská obec mohla dále fungovat jako společnost, čemuž přispěla nejen volná pracovní

⁹ Podobně dokumentovala v tomto období Lenka Šaldová občanský aktivismus v souvislosti s uzavřením hranic. Na toto téma jsme připravili výstavu v Muzeu české loutky a cirkusu v Prachaticích (15. 6. 2021–30. 10. 2021), která pokračovala v podobě putovní adaptace na několika místech ČR a SRN. Srov. Lenka ŠALDOVÁ, *Hranice je jen slovo / Grenze ist nur ein Wort*, Praha: Národní muzeum, 2021.

Obr. 4. Cedule informující diváky o zrušení představení až do odvolání z důvodů šíření koronaviru. Divadlo ABC, březen 2020

kapacita zaměstnanců a pracovníků veřejných divadel, ale zejména kulturní instinkt, jež v sobě mají tito lidé obvykle citlivější než jiné profese. Můžeme hovořit o jakési analogii k československému listopadu 1989 – sametové revoluci, kdy také čeští a slovenští divadelníci na přechodnou dobu přestali tvořit, „hrát divadlo“ a svůj čas, práci i prostor věnovali politickému aktivismu, jež lze nazvat občanskou službou.

A právě to jsem začal dokumentovat svými prostředky, většinou nefyzicky, ve virtuálním prostoru internetu z domova (připomeňme, že v té době také Národní muzeum, jako většina zaměstnavatelů, vyhlásilo tzv. home office pro výraznou část pracovních činností). Nejprve jsem oslovil některé známé, kteří v divadlech pracují, a požádal je o spolupráci při shromažďování dat a informací o fenoménu divadelního života za covidu, o dokumentaci toho, co se v divadlech, oficiálně vládou zavřených, v této době děje. Spíše výjimečně bylo možné některé události dokumentovat i osobně, fotografováním vchodů do budov divadel, na nichž jsou vyvěšeny informace, výzvy či jiná osvěta. Z této fáze dokumentace (jaro 2020) pocházejí především články a výzvy publikované zejména na internetu a sociálních sítích, fotografie zachycující šití roušek a jejich distribuci (šijí herci a herečky, zaměstnanci divadel apod.), například ze zlínského divadla jsme získali asi minutové video zachycující organizování této činnosti.

V pozdějších fázích dalších covidových lockdownů (podzim a zima 2020) se však činnosti, jež bylo možné zahrnout do divadelní muzeologie k tématu „divadlo za covidu“, výrazně rozšířily a zpestřily. Stát, vláda i municipality dokázaly organizovat opatření proti šíření pandemie již efektivněji a prostřednictvím veřejnoprávních médií se také zlepšila komunikace i osvěta, organizování pomoci v divadlech již proto nebylo nadále potřebné, objevily se nové divadelní fenomény spojené s vyhlášením karantény a opatřeními státu proti covidu. Především samotní divadelní tvůrci se pokoušeli nalézt cestu ze sociální izolace k divákovi a hledali nové formy pro divadelní komunikaci mimo divadelní budovy. Nejvýznamnějším prostředkem k tomu se ukázal internet a sociální

Obr. 5. Výkladní skříň paláce Olympic, kde sídlí Studio Ypsilon, transparent „Společně to zvládneme!“, březen 2020

sítě, kde zejména na podzim a v zimě 2020 přibývaly různé formy sdílení záznamů divadelních představení (zprvu odehraných bez diváků), ale postupně i s diváky (na dálku v online prostředí) prostřednictvím streamovacích platform. Zachytit to, včetně vývoje interpersonálních interakcí v online prostředí, se ukázalo jako velká výzva pro muzejní dokumentaci. Pozoruhodně se vyvíjelo to, jakým způsobem reagovali divadelní tvůrci i samotné divadelní instituce dramaturgicky a umělecky na nový právě žitý fakt nemožnosti přímého setkání s diváky. Mohli jsme se tak setkat s různými formami scénických instalací a pouličního divadla (např. tvůrci souboru La Putyka programově rozvíjeli divadlo ve výkladních skříních obchodních domů, na Karlově mostě, na dvorech pražských sídlišť, ale také u křižovatek silnic), anebo s různými aktivitami v rámci širšího hnutí iniciativy #kulturunezastavis.

Jinou dokumentační linií i vlastním tématem bylo, jak se fyzicky uzavřený veřejný prostor „otevřel“ ve virtuálním prostředí, které tak dokázalo svým způsobem substituuovat komunikaci jeviště s hledištěm online prostředky, kdy tvůrci hráli divadlo před prázdným jevištěm, produkci kamerami zaznamenávali a v přímém přenosu i „vysílali“ na internetových kanálech. Zážitek, podobný televiznímu přímému přenosu, byl ochuzen o možnost vnímat současně i reakci diváků, kteří ovšem okamžitě hledali jiné možnosti, jak by bylo možné v online prostředí dále komunikovat. Zajímavé bylo například sledovat internetové soutěže specifické performativní produkce slam poetry, které jsou svou podstatou založeny na kontaktu tvůrce a autora s diváky a posluchači, neboť každého účastníka soutěže „bodují“. Praxe ukázala, že právě to je v prostředí internetu docela dobře možné.

Současně bylo pozoruhodné sledovat rozpravu o tom, jak lidé sami reagují na tuto proměnu a s jakou citlivostí vnímají i změny divadelního jazyka, jenž se musel přizpůsobit technickým podmínkám a specifikům internetové komunikace.

Vážený pan
PhDr. Lubomír Zaorálek
Ministr kultury České republiky
Maltézské náměstí 1
118 11 Praha 1

Věc: Mimořádné opatření – zákaz konání akcí nad 100 osob

V Praze 10. 3. 2020

Vážený pane ministře,

obracíme se na Vás s naléhavou žádostí, abyste se veškerou vahou svého úřadu i osobnosti zasadil o racionální řešení situace v kultuře v rámci současných opatření vydaných Bezpečnostní radou státu.

Chápeme, že je nutné čelit zdravotním rizikům a dostupnými prostředky bránit šíření epidemie. Zároveň si dovoluujeme upozornit, že kulturní organizace jsou bytostně odkázány na přítomnost publika. Pokud by opatření trvala dlouhodobě, bude ohrožena ekonomika kulturního průmyslu, který je i tak dlouhodobě podfinancovaný.

Co se týče sektoru nezávislých divadel, konstatujeme, že až 90 procent uměleckého, technického i manažerského personálu, s ohledem na charakter práce, nepracuje v zaměstnaneckém poměru, zvláště ale protože grantové financování není v naší zemi na takové úrovni, aby umožnilo zaměstnaneckou politiku. Příjmy těchto pracovníků jsou tedy přímo úměrné počtu odehraných akcí. Hrozí tak reálná možnost, že se celá tato sociální skupina ocitne zcela bez prostředků.

Zároveň konstatujeme, že divadla nezávislého sektoru mají vysokou soběstačnost, v níž příjmy ze vstupného hrají nemalou roli. Může tedy být

and.

ohrožena i existence těchto divadel. Navíc s ohledem na neziskovou právní formu naprosté většiny nezřizovaných divadel, není možné využít finanční pomoc, kterou nabízí vláda podnikatelům a živnostníkům např. zřízením bezúročných půjček.

V neposlední řadě divadla nezávislého sektoru plní přísné a přesně v grantových smlouvách dané minimální výkonové ukazatele, jejichž plnění může rovněž být v této situaci ohroženo.

Žádáme proto, aby bylo zahájeno jednání o způsobu kompenzace škod, které vzniknou přímým zásahem státu ve prospěch prevence proti šíření epidemie.

Děkujeme

Štěpán Kubišta
Předseda AND ČR

Lenka Havlíková
1. místopředsedkyně AND ČR

Kontakt:
Šárka Pavelková
výkonná manažerka
tel: 774 591 759
e-mail: info@andcr.cz

Opatření proti koronaviru tvrdě zasáhnou nezávislou scénu

Asociace nezávislých divadel ČR se po zavedení mimořádného opatření Ministerstva zdravotnictví ČR, které zakazuje konání hromadných akcí nad 100 osob, obrátila otevřeným dopisem na ministra kultury, aby bylo zahájeno jednání o způsobu kompenzace škod, které vzniknou nezávislému sektoru scénických umění po zavedení těchto opatření proti šíření epidemie.

„Jsme si samozřejmě vědomi vážnosti situace a chápeme, že je nutné čelit zdravotním rizikům a dostupnými prostředky bránit šíření epidemie“, říká Lenka Havlíková, 1. místopředsedkyně Asociace. „Zároveň si ale dovoluujeme upozornit, že kulturní organizace jsou bytostně odkázány na přítomnost publika. Pokud by opatření trvala dlouhodobě, bude ohrožena ekonomika nejen neziskového sektoru, ale celého kulturního průmyslu, který je i tak dlouhodobě podfinancovaný.“

Rozpočtová kapitola Ministerstva kultury ČR stále ještě nedosahuje 1 % státního rozpočtu. Rozpočet ministerstva na rok 2020 činí 15,25 mld. Kč. Z toho je na tzv. živé umění (hudba, divadlo, tanec) určeno 177 450 000 Kč, což je 1,16 % z rozpočtu ministerstva a 0,0109 % z celkového státního rozpočtu. Přínos kultury do HDP je přitom dlouhodobě přes 2 %.

Nejvíce zasažen bude sektor nezávislého umění. „Ministr kultury Lubomír Zaorálek přednostně přizval k řešení současného problému zástupce příspěvkových organizací. Nicméně na setkání s novináři rovněž veřejně deklaroval, že bude hledat nástroje i pro nezávislý sektor. Naše situace je zásadně odlišná v tom, že naše členské organizace nemají zaručen z veřejných zdrojů příspěvek na provoz,“ říká předseda Asociace nezávislých divadel **Štěpán Kubišta** a pokračuje: „Kulturu v České republice tvoří také celá řada kulturních institucí, subjektů, umělců... Lidí, kteří jsou na systém veřejné podpory napojeni jen okrajově, nebo dokonce vůbec. Divadla, soubory, kluby, kapely, pořadatelé koncertů, festivalů všech žánrů, kinaři atp. Právě ti vytvářejí kulturní náplň v závislosti na tržbách svých diváků a návštěvníků. Právě s nimi by to měl pan ministr řešit, protože jich se tato situace dotkne nejvíce.“

Většina uměleckého, technického i manažerského personálu v sektoru nezávislých divadel s ohledem na charakter práce nepracuje v zaměstnaneckém poměru. Důvodem je zároveň fakt, že grantové financování není v naší zemi na takové úrovni, aby umožnilo aktivní zaměstnaneckou politiku. Příjmy těchto pracovníků jsou tedy přímo úměrné počtu odehraných akcí. Hrozí tak reálná možnost, že se celá tato sociální skupina ocitne zcela bez prostředků.

Divadla nezávislého sektoru musí splňovat celou řadu podmínek daných minimálními výkonovými ukazateli, které jsou stanoveny v jednotlivých grantových okruzích. Dále divadla skládají své financování vícezdrojově, mají i přísně stanovenou míru soběstačnosti. Ta je obvykle stanovena na úroveň 30 %, ale většina nezávislých divadel dosahuje daleko vyšší míry soběstačnosti, mezi 40 až 50 %, někde až 80 %. Samozřejmě příjmy z hlavní i vedlejší činnosti, tedy nejen vstupné, ale např. příjmy z pronájmů nebo dalších doplňkových činností, v této rovnici hrají nemalou roli. Může tedy být ohrožena i samotná existence těchto divadel. Navíc s ohledem na neziskovou právní formu naprosté většiny těchto divadel není možné využít finanční pomoc, kterou nabízí vláda podnikatelům a živnostníkům např. zřízením bezúročných půjček a dalšími dosud zveřejněnými nástroji.

Problematika sektoru nezávislé kultury, tzv. druhého pilíře kultury, je dlouhodobě systémově neřešená a touto zprávou vyzýváme vládu, kraje, města a obce ČR, aby tento problém začaly řešit.

K výzvě Asociace nezávislých divadel ČR se připojují také tyto organizace:

Nová síť

Vize tance

Tanec Praha

Nadační fond pro taneční kariéru

Kontakt pro média:

Barbora Kolářková
marketing, PR & média
e-mail: pr@andcr.cz
tel: +420 775 294 150

Pro dokumentaci to znamenalo jednak kopírovat články publikované na internetu a v běžném tisku, ale také výzvy a anonce na facebooku;¹⁰ texty různého charakteru, posty a reakce či diskuse pod nimi na „zdi“ samotných tvůrců a institucí. Na FB se rovněž stále častěji objevovaly tzv. události, ohlašované a sdílené akce, které pak bylo možno v určitém čase sledovat v přímém přenosu, anebo si přehrát jejich záznam. Takto vznikl postupně archiv několika stovek stran zkopírovaných článků a ohlasů, fotografií, facebookových statusů i diskusí o specifické divadelní produkci v období vyhlášených lockdownů.

V této době se vynořilo také téma divadelně-ekonomické a v širším slova smyslu politické a sociologické, neboť fakt exekutivně zastaveného hospodářství (dlouhodobě uzavřené či výrazně omezené obchody a služby) přinutil vlády většiny zemí, včetně ČR, hledat prostředky pro vyplácení škod a náhrad firmám i jednotlivcům, aby nedošlo k řetězení krizových momentů a vedle globální zdravotní krize i ke globální ekonomické katastrofě. Dělo se to pochopitelně formou deficitního hospodaření státu a vyplácení náhrad formou dotací, což přineslo četné politické kontroverze a názorové diskuse. Týkalo se to rovněž vyplácení finančních ztrát institucím a „pracovníkům v kultuře“, nejprve veřejných institucí, příspěvkových organizací státu, územních celků a municipalit, posléze však také nezávislých spolkových či soukromých podniků a organizací, jejichž hospodářský život byl stejně tak ochromený. Tato státní podpora vyvolala četné reakce, na nichž bylo možné vysledovat postavení kulturních institucí a přímo jednotlivých umělců ve společnosti, míru společenské tolerance k sociální jinakosti, tedy mimo jiné též předsudečné uvažování velké části společenského segmentu a míru xenofobie, kterou lze shrnout tezí „ať si hrají, ale za svoje“, anebo „když nemohou hrát, ať dělají něco jiného“.

I v rámci dokumentace tohoto tématu jsem se snažil zachytit jevovou podstatu v celé šíři, kterou bylo možné obsáhnout vlastními prostředky. Byl jsem si přitom vědom, že proud obsahu šířeného na sociální síti typu Facebook (tzv. feed) je formován specificky, tj. dostává se ke mně jako čtenáři a uživateli sítě prostřednictvím algoritmů, které ovlivňuje právě to, čemu sám věnuji větší díl pozornosti, případně jaké jsou moje reakce, tedy dochází nutně ke zkreslení.¹¹

Jiným problémem, který je přitom nutné mít na zřeteli, je též fakt, že tímto principem je amplifikován samotný afekt vyplývající z informací. Každá emoce příspěvkatelů a dalších uživatelů (třeba jenom čtenářů) na internetové síti se dále šíří a je zesilována skrze algoritmy, které dokážou personalizovat obsah podle preferencí uživatele, aniž to sám zaregistruje, tudíž diskuse v podstatě každého tématu nesměruje k prohlubování argumentace a postupnému nalézání shody, nýbrž logicky ke konfliktu, jak se obec komunikujících dramaticky rozděluje na dvě protichůdné strany stanovisek.¹²

Obr. 8. Ředitel Švandova divadla Daniel Hrbek v roušce se znakem divadla. Foto archiv Švandova divadla na Smíchově

To je třeba mít při dokumentaci rovněž na mysli a snažit se vykročit z vlastních mentálních či názorových východisek a stereotypů, cíleně vyhledávat texty, názory a polemiky, jimž by v jiném případě dokumentátor nevěnoval pozornost z osobních a hodnotových důvodů.

Z těchto důvodů jsem do diskusí nevstupoval, nekomentoval je, ani nesignalizoval svou podporu tomu či onomu názoru, argumentu a stanovisku prostřednictvím tzv. lajku. Médium sociální sítě jsem vnímal podobně, jako to dělá fotograf či kameraman prostřednictvím objektivu svého záznamového zařízení. Cílem je uchovat obraz tak, jak ho v daném okamžiku a kontextu vidíme. Pochopitelně s vědomím toho, že již tím, do jakého výřezu ten či onen objekt skutečnosti umístíme, jakou kompozici obrazu zvolíme atd., přizpůsobujeme obraz skutečnosti svému vidění a technickým podmínkám nástrojů a zařízení, jež používáme.

K událostem a vývoji pandemie v souvislosti s českým divadlem jsem jako dokumentátor přistupoval obdobně jako nedlouho předtím k jinému divadelnímu fenoménu, jenž může sloužit mimo jiné také jako obecnější zpráva o společnosti a politice, o současné kultuře v obecném slova smyslu, i o myšlení českých občanů. Poprvé jsem se o to pokusil v roce 2018, když jsem sledoval a zaznamenával, co se odehrávalo kolem představení kontroverzní inscenace chorvatského režiséra Olivera Frljiće *Naše násilí a vaše násilí*, odehrané souborem Mladinsko Gledališče ze slovinské Lublaně na festivalu Divadelní svět v Brně 26. května 2018 v Centru experimen-

10 Facebook se stal v ČR nejsledovanější sociální sítí, přičemž k ohromnému nárůstu došlo právě v letech 2020–2023, kdy dosáhl denní sledovanosti 4,8 mil, tj. 45,8 %. Viz data publikovaná na webu newsfeed.cz.

11 Např. Denis MCQUAIL, *Úvod do teorie masové komunikace*, Praha 2009. --- Lukáš URBAN – Josef DUBSKÝ, *Masová komunikace a veřejné mínění*, Praha 2011.

12 Srov. Timothy Garton ASH, *Free speech: ten principles for a connected world*, New Haven 2017.

tálního divadla. Pro úplnost připomeňme, že odehrání jediné reprízy této inscenace tematizující náboženskou intoleranci a válečné konflikty na Balkáně se nejprve stalo východiskem k politickému konfliktu mezi tvůrci a organizátory festivalu a pravicovým křídlem politických radikálů, podporovaných některými představiteli nejvyšších církevních kruhů v čele s kardinálem Dominikem Dukou, a následně soudního sporu, jenž doputoval až k Ústavnímu soudu České republiky. Nejprve předcházely kontroverze a konflikty rozvíjené především na sociálních sítích, mimo jiné též veřejné výzvy žádající organizátory mezinárodního divadelního festivalu, vedení města Brna i jednotlivé zastupitele, aby repríza lublaňského divadla byla zrušena, neboť inscenace měla podle jejich názoru obsahovat výjevy a obrazy, které svým explicitním charakterem měly být údajně urážkou „dobrého vkusu“ a zraňovat city křesťanských věřících. Poté se bezprostředně před divadlem, kde měla být repríza odehrána, konala protestní demonstrace politických aktivistů, jejichž část reprezentovaná neformálním hnutím radikálů, kteří si říkali *Slušní lidé*, nakoupila část vstupenek a pokusila se modlitbou, hlukem i fyzickými atakami účinkujících přerušit představení, takže musela nakonec zasáhnout policie. Následný vývoj, který měl soudní dohru a jehož větší část se přesunula do veřejného prostoru prostřednictvím politických prohlášení, diskusí a verbálních konfliktů na sociálních sítích, jsem se pokusil zdokumentovat a takto vzniklý soubor několika set stran textů poté uložil do doprovodné dokumentace Divadelního oddělení Národního muzea.

Každý soubor, text či článek, status na FB či polemiky pod ním jsem opatřil metadaty, aby bylo patrné, kdy byl daný text zveřejněn, na jakém místě či periodiku byl publikován, a samozřejmě, kdo je jeho autorem. Dokumentace nemá charakter archivu originálních dokumentů, neboť se vesměs jedná o zkopírované články, texty, polemiky a fotografie, většinou převzaté z jiných médií. Přesto jsem přesvědčen, že lze uvažovat o jejich jisté autenticitě dané bezprostřední situací a kontextem průběžného sběru, jednotlivé soubory i celek tak svědčí o reálných událostech, jevech, osobních názorech či kolektivních narativech, což má podle mého názoru svou hodnotu pro uchování v paměti.

Tento „výstřižkový“ archiv z let 2018 (soudní spor) až 2021 (covid) je uložen jednak v digitální podobě na úložišti Divadelního oddělení Národního muzea a zálohově na dvou externích paměťových nosičích, aby byla zaručena dlouhodobá udržitelnost souboru, jednak vše bylo vytištěno a uloženo do depozitáře v lokaci doprovodné dokumentace. Čas pravděpodobně ukáže i to, co nedávno či dnes zatím není (nebylo) patrné a případně i uniklo naší evidenci. Práce na dokumentaci divadelní současnosti samozřejmě pokračuje průběžně dál a v souvislosti s tím, jaká témata se objevují, je třeba dále reagovat a promýšlet metody a nástroje pro jejich dokumentaci a uchování. Realita si tak našim prostřednictvím formuje paměť.

Obr. 9. Herečka Kristýna Frejová šije hygienické roušky. Foto archiv Švandova divadla na Smíchově, březen 2020

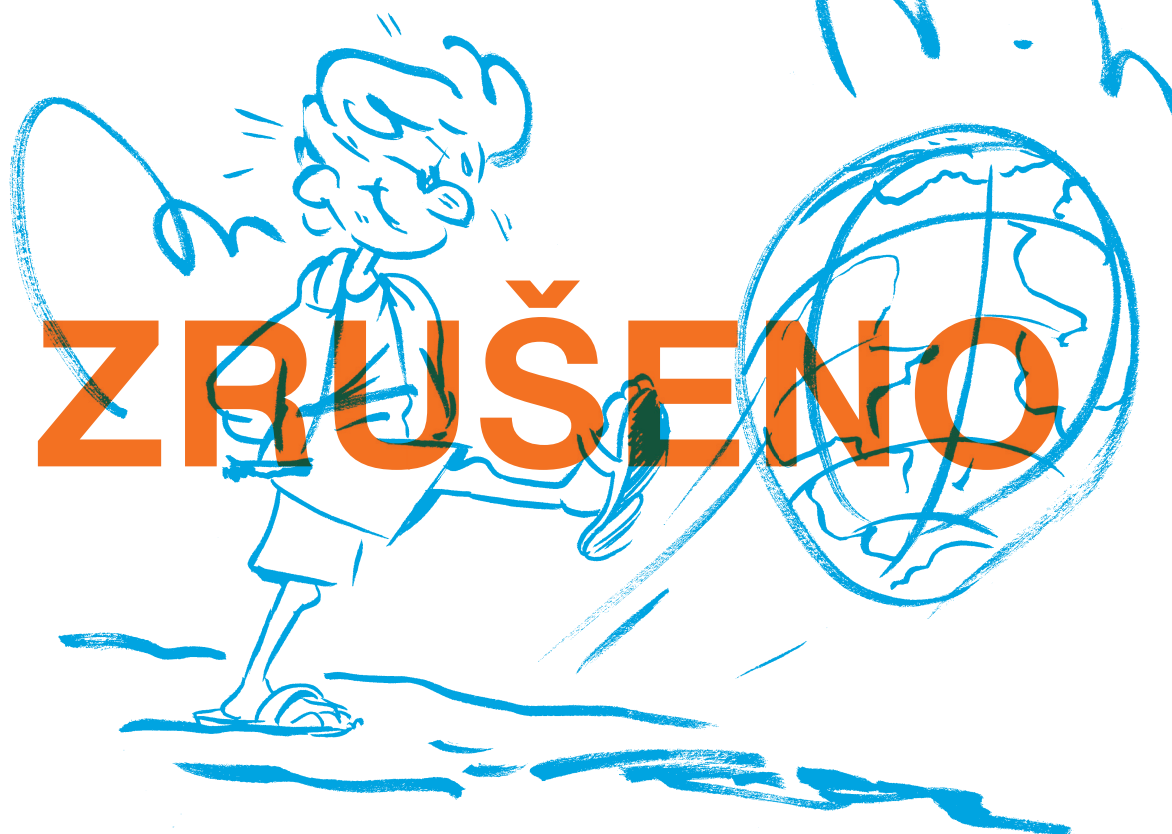
Festival Divadelní svět Brno 2020

Národní divadlo Brno Divadlo na Orlí
Divadlo Husa na provázku Divadlo Polárka
Městské divadlo Brno Studio Marta

DSB

~~21/5 – 26/5~~

20/5 – 25/5 2021

ZRUŠENO

“So bye!”

Diva DSB
magazin mezinárodního festivalu
Divadelní svět Brno 2020

Nic se neděje

Obr. 10. Termín konání festivalu Divadelní svět v Brně přesunut o rok, květen 2020

Milí diváci,

divadlo se někdy přirovnává k onomu pověstnému kanárku v dole, který zpíval na poplach, aby varoval před neviditelným nebezpečím ve vzduchu. Když jsme připravovali letošní festival Divadelní svět Brno, nenapadlo nás, jak moc přesně se trefíme do tématu našich dní. Společenské klima se mění přímo před očima. Žijeme dějiny v přímém přenosu. Přestože se mnohde nic neděje, protože je to dění zakázáno, děje se toho zároveň tolik! A možná bychom si přáli, aby se radši nedělo vůbec nic a všechno zůstalo při starém...

Co se ale bohužel s jistotou dít nebude je letošní ročník festivalu DSB. Nemá smysl přivážet do Brna představení a vysílat je do vašich počítačů z prázdných divadel. Ostatně zahraniční představení, u kterých jsme v pracovních tabulkách zaplani označení HIGHLIGHT, nemají ani šanci překročit zavřené hranice. Není v našich silách přeložit celý program na podzim nebo zimu. Na konci dubna zůstává stále mnoho neznámých, a pokud budeme moci naše divadla otevřít, nabídneme vám i tak spoustu novinek, které zatím zkoušíme za zavřenými dveřmi.

Festivalové noviny šly ale do tisku na samém začátku krizových opatření, kdy si asi většina z nás neuměla představit, že by zákaz divadelních představení trval víc než pár týdnů. Podařilo se nám zastavit tisk obálky, kterou právě čtete. Do poslední chvíle jsme čekali a doufali, že festival se uskuteční. Jenže – na jevištích se teď prostě NIC NEDĚJE! A než poslat celý náklad do stoupy, rozhodli jsme se vám alespoň touto cestou představit, na čem jsme pro vás dlouhé měsíce pracovali. Pokusíme se alespoň část letošního programu přenést do příštího roku.

Přestože se náš a samozřejmě hlavně váš festival letos neuskuteční, sluší se poděkovat těm, kteří přispěli k jeho přípravě. V první řadě městu Brno, které následuje Ministerstvo kultury. A velmi rád bych poděkoval za dlouholetou podporu hlavnímu partnerovi festivalu firmě VARS v čele s Tomášem Minibergerem!

Věřím, že se společně potkáme co nejdříve – na festivalu Divadelní svět Brno, ale až v roce 2021 od 20. května do 25. května.

Budte zdraví – těšíme se na setkání s vámi!

Martin Glaser

Ředitel NdB a festivalu Divadelní svět Brno

„Nic se neděje“

Klima se mění. To přírodní, společenské i politické. Globálně. „Nic se neděje,“ uklidňují jedni. „Nic se neděje,“ bijí zoufale na poplach statisíce druhých v ulicích. Co se děje, zatímco se podle prvních neděje nic? Dějiny? Co a jak rychle by se podle druhých muselo dít, aby se nic nedělo? Co se vlastně děje? A co my s tím?

NdB Národní divadlo Brno

Spolupodatelé:

Divadlo Husa na provázku

Městské divadlo Brno

Divadlo Polárka

Za finanční podpory:

B | R | N | O |

Jihomoravský kraj

MINISTERSTVO KULTURY

VARŠ
Dobrá práce VINEL

TOYOTA
toyotabrno.cz

Hlavní mediální partner:

Česká televize

Mediální partneři:

mafra | DNES | LIDOVÉ NOVINY | iDNES.cz

DN
úřední noviny

Brno
Český rozhlas

NdB
SEZONA 2020/21

**NÁRODNÍ DIVADLO
BRNO**
Janáčkovo divadlo
Mahénovo divadlo
divadlo Reduta

18/9/2020 **STĚHOVÁNÍ DUŠÍ** činohra

28/9/2020 **OSUD** opera

3/10/2020 **JEJÍ PASTORKYŇA** opera

23/10/2020 **MAJITELÉ KLÍČŮ** činohra

13/11/2020 **BEETHOVEN** balet

20/11/2020 **NIKDO** činohra

13/12/2020 **PŮJDEM SPOLU DO BETLÉMA** opera

18/12/2020 **RACEK** činohra

22/1/2021 **SŇATKY NA ŽELEZNICI** činohra

6/2/2021 **EVŽEN ONĚGIN** opera

26/2/2021 **NEBESA** činohra

6/3/2021 **STABAT MATER** balet

26/3/2021 **DOKTORKA** činohra

16/4/2021 **ALCINA** opera

23/4/2021 **KDO SE BOJÍ VIRGINIE WOOLFOVÉ?** činohra

29/5/2021 **OHNIVÁ ZEMĚ** činohra

10/6/2021 **CHOREOGRAFICKÝ ATELIÉR** balet

11/6/2021 **LA BOHÈME** opera

18/6/2021 **LEOPOLDSTADT** činohra

www.ndbrno.cz

B | R | N | O

STATUTÁRNÍ MĚSTO BRNO
FINANČNĚ PODPORUJE NÁRODNÍ DIVADLO BRNO,
PŘÍSPĚVKOVOU ORGANIZACI.

MINISTERSTVO
KULTURY

Jihomoravský kraj

Generální
partner

OHL ŽS

**věříme,
že se potkáme!**

**JANÁČEK
BRNO
2020**

**JANÁČEK
BRNO
2020**

K

NdBdiva
Magazín Národního
divadla Brno

2020

7. mezinárodní
operní a hudební
festival